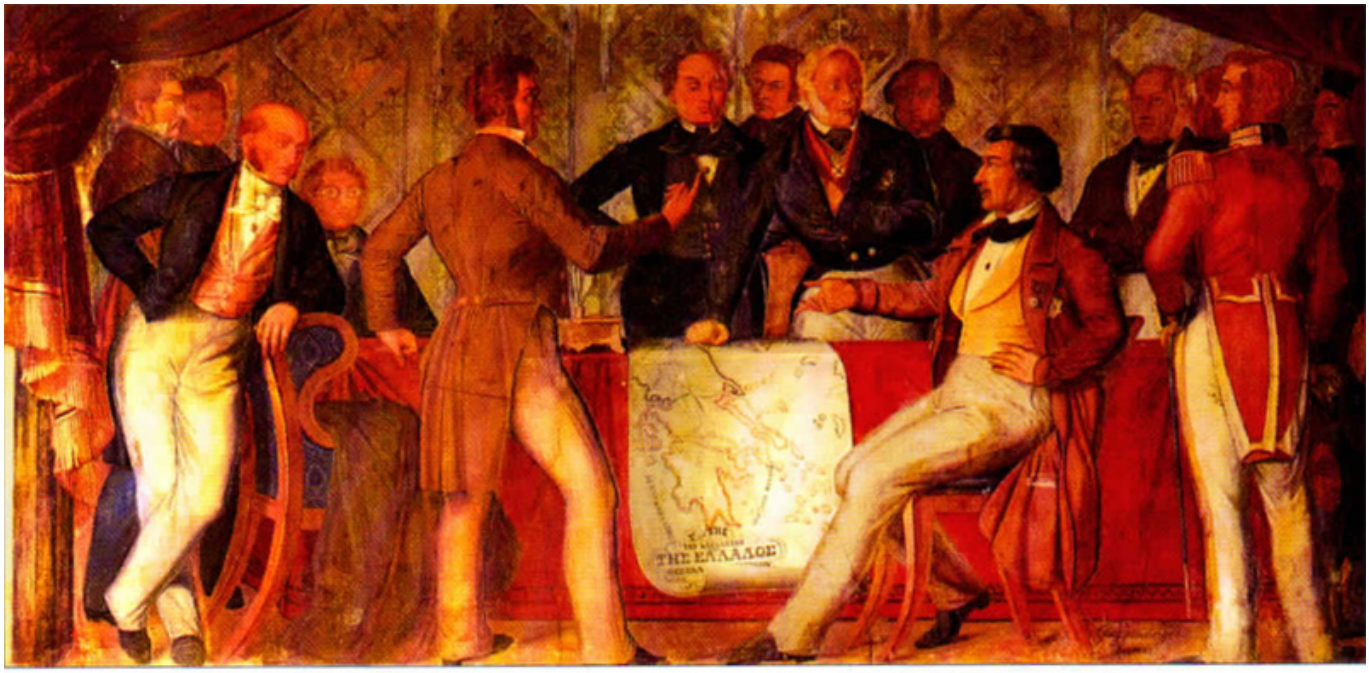
03/02/2021

3 Φεβρουαρίου 1830: Πρωτόκολλο Λονδίνου – Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

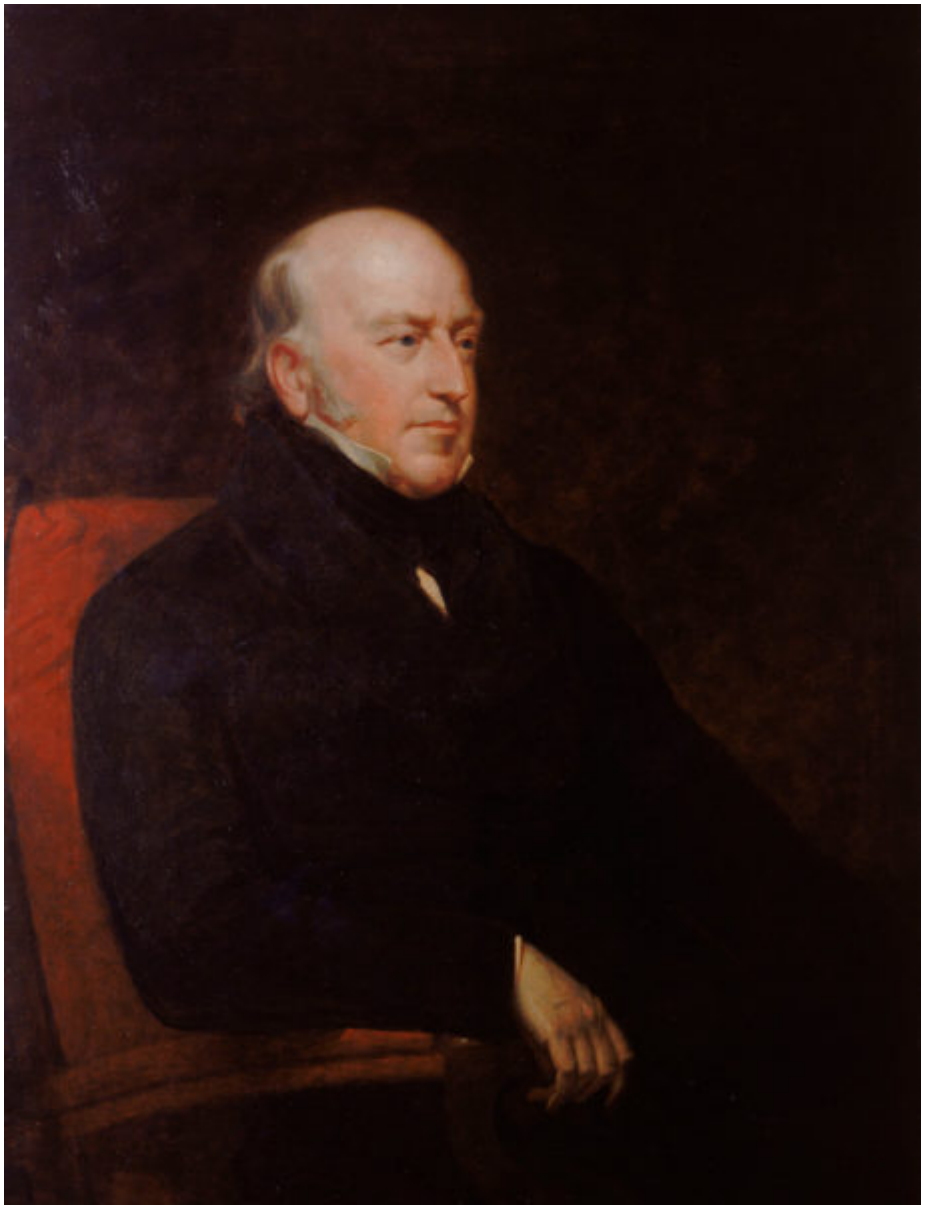

Τοιχογραφία της αίθουσας Ελευθερίου Βενιζέλου, νότιος τοίχος: *Η Συνθήκη του Λονδίνου.*

Ένα και πλέον χρόνο μετά τη ναυμαχία στο Ναβαρίνο κι ενώ η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε εμπλακεί σε ένα νέο πόλεμο με τη Ρωσία, οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις συνέχιζαν να διαβουλεύονται σχετικά με τους όρους επίλυσης του ελληνικού ζητήματος. Οι περιοχές που θα περιλαμβάνονταν στο μελλοντικό ελληνικό κράτος και το καθεστώς του (αυτονομία ή ανεξαρτησία) υπήρξαν τα βασικά ζητήματα με τα οποία ασχολήθηκαν. Αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων αυτών υπήρξε μια σειρά από πρωτόκολλα που υπογράφτηκαν στο Λονδίνο από τα τέλη του 1828 έως τις αρχές του 1830, οπότε και η Οθωμανική Αυτοκρατορία υποχρεώθηκε κάτω από το βάρος της ήττας της στον πόλεμο με τη Ρωσία να αποδεχτεί τις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων σχετικά με τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Admiral Sir Edward Codrington (1770-1851) από τον George Frederick Clarke

Αγγλος ναύαρχος, αρχηγός του συμμαχικού στόλου (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) που κατανίκησε τον τουρκοαιγυπτιακό στην ιστορική ναυμαχία του Ναυαρίνου (1827), η οποία συνέβαλε στην ελληνική ανεξαρτησία. Κατετάγη νεότατος στο πολεμικό ναυτικό της χώρας του, διακρίθηκε σε πολεμικές επιχειρήσεις και το 1826, ήδη αντιναύαρχος, τοποθετήθηκε αρχηγός των αγγλικών ναυτικών δυνάμεων της Μεσογείου.

Ο ίδιος διατάχθηκε να συμπράξει με τις μοίρες του γαλλικού και του ρωσικού στόλου για υλοποίηση των όσων συμφωνήθηκαν περί ανακωχής ανάμεσα στην επαναστατημένη Ελλάδα και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με τη Συνθήκη του 1827. Αναλαμβάνοντας την αρχηγία του συμμαχικού στόλου, ήρθε σε επαφή με τον Ιμπραήμ πασά ο οποίος προσέφερε τα λάθη τακτικής και πολιτικής που ήταν απαραίτητα για τη διεξαγωγή της ναυμαχίας του Ναυαρίνου.

«Δεν ήλθα να λάβω αλλά να δώσω διαταγές» ήταν η απάντηση του αγέρωχου και τολμηρού Άγγλου σε σύσταση αιγυπτίων ναυάρχων να μην προχωρήσει. Η ολοσχερής καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου από τις συμμαχικές δυνάμεις εξασφάλισε την τύχη της ελληνικής Επανάστασης και την αίσια έκβαση του Αγώνα για ανεξαρτησία.

Ο Κόδριγκτον, πάρα ταύτα, χρειάστηκε να δικαιολογηθεί στην αγγλική κυβέρνηση για την πρωτοβουλία ενός «ατυχούς συμβάντος», όπως χαρακτήρισε τη ναυμαχία του Ναυαρίνου ο πρωθυπουργός της Αγγλίας το 1828, δούκας του Γουέλινγκτον. Πέτυχε ωστόσο, τον Αύγουστο του 1828, την υπογραφή συμφωνίας για οριστική αποχώρηση των Αιγυπτίων από την Πελοπόννησο.

Από το Σεπτέμβριο του 1828 οι πρεσβευτές της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας διασκέπτονταν στον Πόρο με στόχο να καταλήξουν σε μια πρόταση προς τις κυβερνήσεις τους σχετικά με τα εδαφικά όρια του ελληνικού κράτους. Στην κοινή τους πρόταση λήφθηκαν υπόψη, σ’ ένα βαθμό, οι διεκδικήσεις της ελληνικής πλευράς, έτσι όπως αυτές εκφράστηκαν με τα υπομνήματα που τους απέστειλε ο Καποδίστριας στις 11/23 Σεπτεμβρίου και 30 Οκτωβρίου/11 Νοεμβρίου. Εισηγήθηκαν λοιπόν να περιληφθούν στην ελληνική επικράτεια οι περιοχές της Στερεάς Ελλάδας που βρίσκονταν νοτίως της γραμμής που συνέδεε τον Αμβρακικό

κόλπο στα δυτικά και τον Παγασητικό στα ανατολικά. Παρά τη γνωμάτευση αυτή κι ενώ η διάσκεψη στον Πόρο δεν είχε ολοκληρωθεί υπογράφτηκε στο Λονδίνο πρωτόκολλο μεταξύ του βρετανού υπουργού Εξωτερικών και των πρεσβευτών των άλλων δύο χωρών. Το πρωτόκολλο αυτό (4/16 Νοεμβρίου 1828) άφηνε εκτός ελληνικής επικράτειας τη Στερεά Ελλάδα. Στα σύνορα του υπό διαμόρφωση ελληνικού κρατικού μορφώματος θα περιλαμβάνονταν μόνο η Πελοπόννησος και οι Κυκλάδες.

Ωστόσο, μερικούς μήνες αργότερα οι προτάσεις της διάσκεψης των τριών πρεσβευτών στον Πόρο έγιναν αποδεκτές. Η συνοριακή γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού υιοθετήθηκε από τις Δυνάμεις στο Πρωτόκολλο της 10/22 Μαρτίου 1829 που υπογράφτηκε στο Λονδίνο· στα σύνορα αυτά δεν περιλήφθηκε και η Κρήτη. Το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς η Οθωμανική Αυτοκρατορία υποχρεώθηκε να αποδεχτεί το πρωτόκολλο αυτό, στο περιθώριο της συνθηκολόγησής της με τη Ρωσία (Συνθήκη Αδριανούπολης).

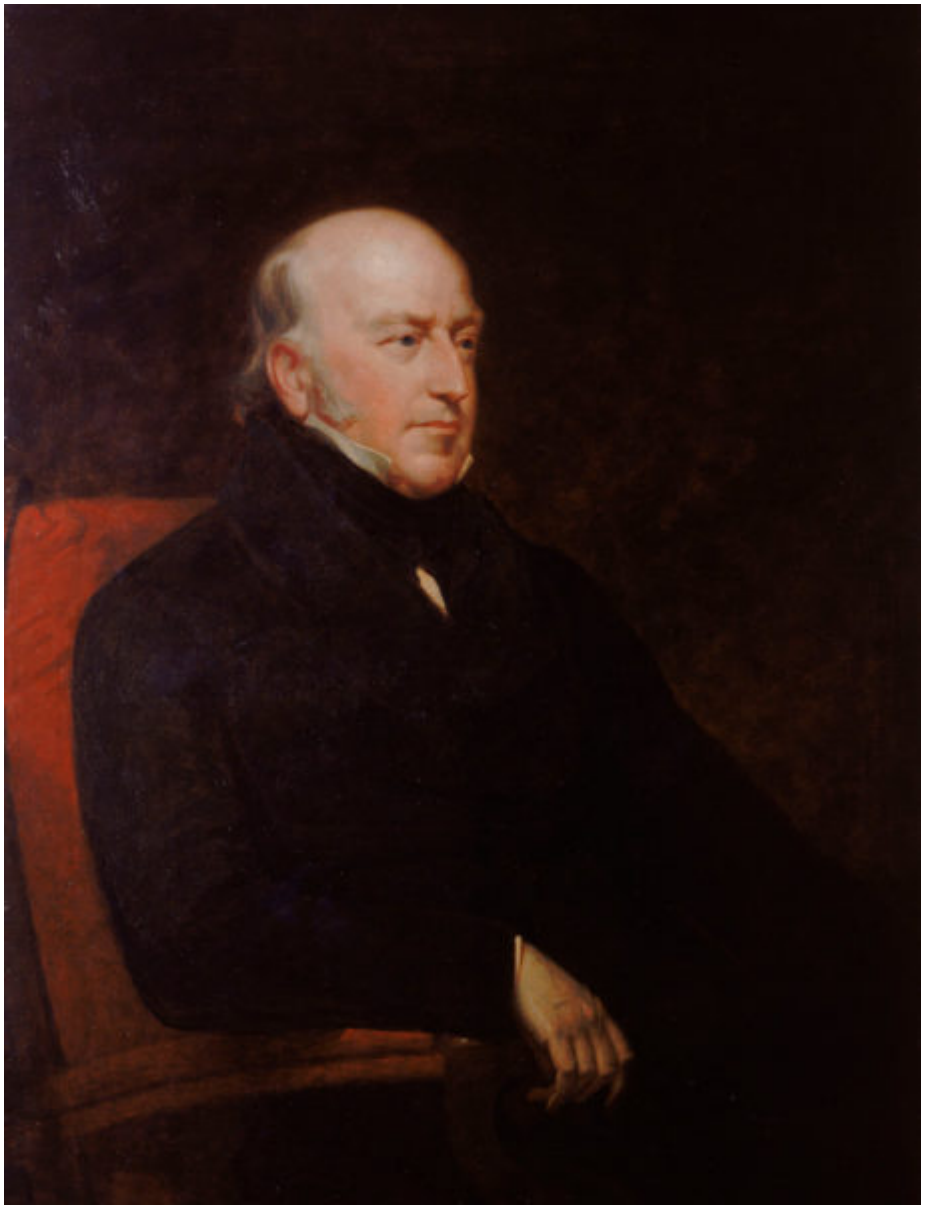
Ιστορική διαδρομή

Από τη μία οι συνεχής στρατιωτικές επιτυχίες των Ελλήνων και από την άλλη οι σφαγές και οι καταστροφές των Τούρκων (Μεσολόγγι) δυνάμωσαν τη συμπάθεια για το ελληνικό έθνος (χαρακτηριστική η περίπτωση του λόρδου Βύρωνα που άφησε την τελευταία του πνοή επί ελληνικού εδάφους) αλλά και οι ενέργειες του Μαυροκορδάτου και η διπλωματική παρέμβαση του Καποδίστρια κατέδειξαν με περίτρανο τρόπο στις Μεγάλες Δυνάμεις πως αργά ή γρήγορα θα δημιουργούνταν Ελληνικό Κράτος.

Ιωάννης Καποδίστριας

Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος

Έτσι οι Μεγάλες Δυνάμεις άρχισαν να αναθεωρούν τη στάση τους απέναντι στους Έλληνες. Η Μεγάλη Βρετανία, αρχικά, και η Ρωσία στη συνέχεια άρχισαν να δείχνουν θερμότερο ενδιαφέρον για την τύχη της Ελληνικής Επανάστασης. Μάλιστα προχώρησαν στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης (1826) που πρόβλεπε τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους. (Πιστές στις αρχές τους προσπάθησαν αρχικά να διαφυλάξουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία).

Μετά την άρνηση της οθωμανικής πλευράς να δεχτεί αυτή τη ρύθμιση, η Βρετανία, η Ρωσία και η Γαλλία προχώρησαν στην υπογραφή της Ιουλιανής Σύμβασης του Λονδίνου (1827), η οποία έκανε λόγο για ίδρυση αυτόνομου ελληνικού κράτους. Αντιμετωπίζοντας τη νέα άρνηση του Σουλτάνου, οι Δυνάμεις προχώρησαν σε ναυτική σύγκρουση με την Οθωμανική αυτοκρατορία, τη ναυμαχία του Ναβαρίνου (1827), προκειμένου να επιβάλλουν τους όρους τους.

Παρά την ένοπλη επέμβαση των Δυνάμεων, η οποία λειτούργησε υπέρ των Ελλήνων, πολλά προβλήματα έμεναν άλυτα: η ακριβής υπόσταση του νέου κράτους (αυτόνομο, όπως επιθυμούσαν οι Δυνάμεις ή ανεξάρτητο, όπως ήθελαν οι Έλληνες), τα εδάφη που θα περιλάμβανε, η άρνηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να δεχτεί τη δημιουργία ελληνικού κράτους, οποιασδήποτε μορφής.

«…Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου ωστόσο, που υπογράφηκε στις 10-22 Μαρτίου του 1829, περιείχε τον όρο ότι η Ελλάδα θα τελούσε υπό την επικυριαρχία της Υψηλής Πύλης και καθοριζόταν ετήσιος φόρος προς τον σουλτάνο 1.500.000 γρόσια. Οριζόταν συνοριακή γραμμή στο ύψος Αμβρακικού – Παγασητικού κόλπου, ενώ προβλεπόταν επίσης κληρονομικός ηγεμόνας της Ελλάδας χριστιανός, ξένος προς τις βασιλικές οικογένειες των τριών δυνάμεων, που θα εκλεγόταν «κατά συναίνεσιν των τριών Αυλών και της Οθωμανικής Πύλης». Η Υψηλή Πύλη αναγκάστηκε να αποδεχθεί τις αποφάσεις του Λονδίνου όταν καταβλήθηκε οριστικά από τη Ρωσία. Ενώ στις 27 Ιουλίου του 1829 απέρριπτε υπεροπτικά «την φιλικήν μεσιτείαν των ξένων Αυλών» και δεν δεχόταν «μηδέ και την υποτελή αυτονομίαν των εν Πελοποννήσω Ελλήνων», ύστερα από 18 ημέρες, όταν οι Ρώσοι είχαν διαβεί τον Αίμο και πλησίαζαν προς την Αδριανούπολη, η οθωμανική Πύλη έσπευσε να δηλώσει ότι «υπό αισθημάτων καλοκαγαθίας ορμωμένη, συγκατατίθεται εις την Συνθήκην του Λονδίνου και δέχεται τας προτάσεις των Πρεσβευτών αλλά υπό όρους». Λίγες ημέρες αργότερα, στο στρατηγείο του ρώσου αρχιστρατήγου στην Αδριανούπολη, οι εκπρόσωποι της οθωμανικής Πύλης υπέγραψαν το κείμενο της Συνθήκης της Αδριανούπολης της 14ης Σεπτεμβρίου του 1829 και αποδέχθηκαν με το άρθρο 10 της Συνθήκης αυτής όχι αόριστα μόνο τη Συνθήκη της 6ης Ιουλίου του 1827 αλλά και το Πρωτόκολλο της 10-22 Μαρτίου 1829, δηλαδή και τον καθορισμό της συνοριακής γραμμής Αμβρακικού – Παγασητικού κόλπου. Κατά τον μεγάλο άγγλο πολιτικό Γλάδστωνα, η Συνθήκη της Αδριανούπολης υπήρξε «το διεθνές συμβόλαιο της πολιτικής υπόστασης και αυτοτέλειας του ελληνικού κράτους…».

Παράλληλα, η όξυνση των σχέσεων των Δυνάμεων με την Οθωμανική αυτοκρατορία, εξαιτίας του αποτελέσματος της ναυμαχίας του Ναβαρίνου, οδήγησε στην έκρηξη ενός νέου ρωσοτουρκικού πολέμου (1828-1829). Οι ρωσικές στρατιές όχι μόνο νίκησαν τον τουρκικό στρατό αλλά και έφτασαν λίγα χιλιόμετρα έξω από την Κωνσταντινούπολη. Έτσι, η Ρωσία, πανίσχυρη τόσο απέναντι στο Σουλτάνο όσο και απέναντι στις άλλες Δυνάμεις, φαινόταν έτοιμη και ικανή να λύσει μόνο της το Ελληνικό Ζήτημα επιβάλλοντας μια λύση που θα της εξασφάλιζε τα μεγαλύτερα οφέλη.

Αντιμέτωπες με ένα τέτοιο ενδεχόμενο, η Μ. Βρετανία και η Γαλλία συμφώνησαν

στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Σημαντικό ρόλο στην κατάληξη αυτή έπαιξε και ο Ιωάννης Καποδίστριας , Κυβερνήτης της Ελλάδας από το 1828, που ασκούσε διπλωματικές πιέσεις στις Δυνάμεις.

Στις 22 Ιανουαρίου – 3 Φεβρουαρίου του 1830 η διάσκεψη του Λονδίνου, ύστερα από αγγλική πρόταση, διακήρυξε την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου που υπογράφτηκε από τους πληρεξουσίους της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου της 3ης Φεβρουαρίου 1830 όριζε: «Η Ελλάς θέλει σχηματίσει έν Κράτος ανεξάρτητον, και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια, πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, τα προσπεφυκότα εις εντελή ανεξαρτησίαν».

Η πανηγυρική αυτή διακήρυξη της πολιτικής ανεξαρτησίας της Ελλάδας συνιστούσε διπλωματική πράξη ιδρυτική του ελληνικού κράτους. Η διεθνής αναγνώριση του ελληνικού κράτους σήμαινε έναρξη της υπάρξεώς του από την άποψη της διεθνούς κοινωνίας. Η πρόοδος σχετικά με τους αντίστοιχους ορισμούς του Πρωτοκόλλου της 10-22 Μαρτίου 1829 ήταν μεγάλη και είχε σπουδαιότητα κρίσιμη. Αντίθετα οι ορισμοί του Πρωτοκόλλου εκείνου για τα σύνορα του

ελληνικού κράτους αθετούνταν μερικώς με ό,τι όριζε πολύ δυσμενέστερα για την Ελλάδα το άρθρο 2 του νέου Πρωτοκόλλου.

Έτσι η ελληνική επικράτεια θα περιλάμβανε τα εδάφη που βρίσκονταν νότια της γραμμής που ενώνει τους ποταμούς Αχελώο και Σπερχειό (συνοριακή γραμμή Αχελώου-Σπερχειού).

Η ρύθμιση αυτή άφηνε έξω από την ελληνική επικράτεια σημαντικό τμήμα της δυτικής Στερεάς Ελλάδας το οποίο βρισκόταν υπό ελληνικό έλεγχο και κατοικούνταν από ελληνικούς πληθυσμούς. Αυτό έγινε για δύο, κυρίως, λόγους: αφενός για να πειστεί η Οθωμανική αυτοκρατορία να αποδεχτεί την ελληνική ανεξαρτησία και αφετέρου γιατί η Μεγάλη Βρετανία δεν επιθυμούσε το νέο ελληνικό κράτος να έχει άμεση γεωγραφική επαφή με τα αγγλοκρατούμενα, τότε, Επτάνησα.

Τέλος, στο Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία συμφωνούσαν στην αναγόρευση του Λεοπόλδου του Σαξ Κόμπουργκ ως ηγεμόνα του ελληνικού κράτους. Ωστόσο, οι αποφάσεις αυτές έμελλε να μην είναι οριστικές τόσο όσον αφορά τα σύνορα όσο και ως προς το πρόσωπο και τον τίτλο του ηγεμόνα. Η τελική ρύθμιση του ελληνικού ζητήματος θα επέλθει αργότερα, στα τέλη Αυγούστου του 1832.

Πρίγκιπας Λεοπόλδος

Εντελής ανεξαρτησία

«Η Ελλάς θέλει σχηματίσει εν κράτος ανεξάρτητον και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά τα προσφεφυκότα εις εντελή ανεξαρτησία…» (Το πρώτο άρθρο του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου της 22 Ιανουαρίου / 3 Φεβρουαρίου του 1830).
Η ελληνική έγκριση«Ηύχετο η Γερουσία να ευρίσκετο εις θέσιν του να εκφράση ζωηρώτατα… τα αισθήματα της βαθείας ευγνωμοσύνης… Με όλον τούτο εγκρίνει παμψηφεί …και οσονούπω θέλει εκφράσει τας λεπτομερείς σκέψεις και παρατηρήσεις της» (η πρώτη ελληνική αντίδραση στο Πρωτόκολλο).

Η συγκατάθεση της Πύλης

«Δίδει η Υψηλή Πύλη εις τούτο την συγκατάθεσίν της και αποδέχεται τα περί αυτό αποφασισθέντα, ως αφορώντα εις το να παρέξωσιν εις τον τόπον ασφάλειαν και ησυχίαν και να στερεώσωσι την καθολικήν ευδαιμονίαν…» (Η απάντηση του Σουλτάνου στο Πρωτόκολλο).

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου, «η ελληνική Κυβέρνησις θέλει είναι μοναρχική και κληρονομική κατά τάξιν πρωτοτοκίας». Το ίδιο άρθρο παρείχε στις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις το δικαίωμα της εκλογής του προσώπου του βασιλέα της Ελλάδας, χωρίς καθόλου να έχει ερωτηθεί ο ελληνικός λαός. Έτσι για τη θέση του μονάρχη οι συμβαλλόμενες χώρες επέλεξαν τον πρίγκιπα Λεοπόλδο του Σάξ-Κόμπουργκ (γιο του δούκα του Σάξ-Κόμπουργκ Φραγκίσκου, μετέπειτα πρώτου βασιλιά του Βελγίου και ιδρυτή της δυναστείας Σάξεν-Κόμπουργκ και Γκότα της χώρας αυτής).

Τα σύνορα του νέου κράτους προς βορρά ορίστηκαν στη γραμμή Αχελώου-Σπερχειού, αφήνοντας εκτός ελληνικής επικράτειας σημαντικό μέρος της Στερεάς Ελλάδας. Η συρρικνωμένη αυτή εδαφική διαμόρφωση υπήρξε αποτέλεσμα βρετανικής απαίτησης. Το Λονδίνο, που έτσι κι αλλιώς δεν επιθυμούσε αυτόνομο κράτος φοβούμενο ότι αυτό θα γινόταν «ρωσικό όργανο», δεν ήθελε ελληνικό έδαφος απέναντι από τα βρετανοκρατούμενα Ιόνια Νησιά. Άλλωστε η αρχική επιδίωξη της Βρετανίας ήταν το νέο κράτος να περιοριστεί στην Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες.

Οι οθωμανικές αρχές, λίγες ημέρες μετά την κοινοποίηση του Πρωτοκόλλου στον Σουλτάνο, το αποδέχτηκαν και αναγνώρισαν την ανεξαρτησία της Ελλάδας, κάτω και από το βάρος της πρόσφατης ήττας της οθωμανικής αυτοκρατορίας στον πόλεμο του 1828-1829 με τη Ρωσία. Στον τότε Έλληνα πρωθυπουργό Ιωάννη Καποδίστρια, το Πρωτόκολλο επιδόθηκε μαζί με διακοίνωση τα ελληνικά στρατεύματα που βρίσκονταν εκτός των νέων συνόρων να αποχωρήσουν. Ο Καποδίστριας παρότι αποδέχτηκε το Πρωτόκολλο, άρχισε έναν συστηματικό και ανένδοτο αγώνα για τη διεύρυνση των συνόρων, εργαζόμενος προς αυτή την κατεύθυνση με άκρα επιμέλεια, έμπνευση και αποτελεσματικότητα, αποκαλύπτοντας όλη τη διπλωματική του ευστροφία.

Η εδαφική συρρίκνωση προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων στην Ελλάδα, ιδιαίτερα στη δυτική, ενώ στους δρόμους και τα καφενεία η ελληνική αθυροστομία

εξαντλούνταν κατά της Βρετανίας και της Γαλλίας. Αποδέκτης της ογκούμενης διαμαρτυρίας ήταν και ο Κυβερνήτης, στον οποίο χρεώθηκαν από πολλούς οι δυσάρεστες εξελίξεις. Αλλά και ίδιος ο Καποδίστριας, πραγματικά αγανάκτησε από την τροπή των γεγονότων. Ήταν πεπεισμένος ότι η «επιμονή των δυτικών δυνάμεων να περιορίσουν την εδαφική έκταση της Ελλάδας είναι ενδεικτική των επιδιώξεών τους να υποβιβάσουν τη χώρα σε αποικία τους».

Ο Καποδίστριας προσπάθησε να ηρεμήσει τα πνεύματα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Αποδεχόμενος το Πρωτόκολλο δήλωσε διπλωματικά ότι μόνο η Εθνοσυνέλευση ήταν σε θέση να επικυρώσει οριστικές αποφάσεις. Έτσι άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο για βελτιώσεις στη συνοριακή γραμμή. Ούτε δέχτηκε να αποσύρει αμέσως τον Ελληνικό Στρατό από τις περιοχές που δεν συμπεριλαμβάνονταν στα νέα σύνορα, όπως αξίωνε η Βρετανία. Αυτό θα γινόταν, δήλωνε, αν αποχωρούσαν και οι Οθωμανοί από την Αττική και την Εύβοια. Παράλληλα πρόβαλλε το σοβαρό πρόβλημα που θα προκαλούσε η συρροή προσφύγων από τα εκτός συνόρων εδάφη, ενώ δεν παρέλειπε να επικαλείται ότι η απόσυρση των στρατιωτικών δυνάμεων θα ήταν δυνατή μόνο μετά την ολοκλήρωση της επιτροπής οροθετών. Επιχείρησε ακόμη να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του προς τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις με τη συνδρομή του ορισθέντος μονάρχη της Ελλάδας πρίγκιπα Λεοπόλδου, ο οποίος πράγματι κινήθηκε για τη βελτίωση των συνόρων. Ζήτησε μάλιστα από τους Βρετανούς να συμπεριλάβουν ακόμη και την Κρήτη στο νέο κράτος. Τελικά, ένας από τους λόγους της παραίτησής του από τον θρόνο (9/21 Μαΐου 1830) ήταν ο φόβος του να βασιλεύσει σε μια φτωχή χώρα με τόσο μειωμένα σύνορα.

Το διάστημα που μεσολάβησε από την υπογραφή του Πρωτοκόλλου έως την παραίτηση του Λεοπόλδου, αλλά και το επόμενο, μέχρι να βρεθεί άλλος υποψήφιος μονάρχης, το ευρωπαϊκό σκηνικό μεταβλήθηκε. Η σύνθεση των εκπροσώπων των τριών Μεγάλων Δυνάμεων στη Διάσκεψη του Λονδίνου άλλαξε και ήταν λιγότερο άκαμπτη. Έτσι, έγινε δυνατή η διεύρυνση, τελικά, των ελληνικών συνόρων και επιλέχτηκε ο ανήλικος Όθων, δευτερότοκος γιος του Λουδοβίκου Α’ της Βαυαρίας, για να βασιλεύσει.

Αν και η χώρα ασφυκτιούσε μέσα σε στενά σύνορα, καθώς περιοχές με συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς (Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρος, Θράκη, Μικρά Ασία, Κρήτη, περισσότερα νησιά του Αιγαίου) βρίσκονταν εκτός των ορίων του πρώτου Ελληνικού Κράτους και παρά το ότι επιβλήθηκε ξενόφερτη κληρονομική μοναρχία, η γέννηση του πρώτου ελεύθερου κράτους στη Βαλκανική ήταν πια γεγονός.

Πηγή: thessgiatro.gr